

AZ ÁRNYÉK

Ki hallott közületek Markhorstról? Ugye, senki? Azt sem tudjátok, személy-e vagy hadihajó, eszik-e vagy isszák. Nos, sem személy, sem hadihajó, hanem város: soktornyú, szűk utcájú, mesebelien középkori (s mégis színes és kedélyes) városka az Oms partján, valahol a veszfáliai dombok között. Ebben a városban, melyet ódon jelentéktelensége megóvott a háborúk pusztításaitól, amelyet az idő, sőt az országút is széles ívben kikerül, ebben a nyugalmas, mesebeli városkában, mondom, nemrégén óriási feltűnést keltett egy árnyék.

Hogyhogy árnyék? — kérdezhetitek. Hiszen árnyék mindenütt számtalan van; elég, ha kisüt a nap vagy felgyújtják a villanyt, máris lépten-nyomon ott nyüzsögnek; a világ bármelyik táján ezerszám találkozhatunk velük. Hogyan kelthetett feltűnést egy ilyen köznapi jelenség akár Markhorstban is?

Igen ám, csakhogy ennek az árnyéknak baljós, ördögien, sőt pokolbelien különös tulajdonsága volt. Tudniillik hiányzott a gazdája — senki sem vette.

Szokatlan dolog, meg kell hagyni, nem csoda, hogy mélységes zavarba hozta a markhorstiakat. Legelőször Paul Knobbe találkozott vele, a postafőnök sugárzóan szép arcú, de szánalmasan púpos és sánta fiacskája; ő pillantotta meg első ízben, egy este, a népünnepély forgatagában.

Úgy történt, hogy előző nap vándorcirkusz érkezett a városba, s most az egész markhorsti fiatalság kicsődült a vásártérre, ahol kuglival, tombolával, célbalövással és körhintázással szórakozott. A teret különböző fényerejű lampionok világították meg, azok alatt hömpölygött fel-alá a zajos és jókedvű sokaság.

Paul a körhinta mögött ült, kissé oldalvást, egy homályba vesző kerti padon. A ringlispílt nézte, amely a hangszórók harsány csinnadrattája közepete, fel-felperdülő szoknyával pörgött saját tengelye körül, mint valami nekiszilajodva keringőző parasztlány. Boldogan felült volna maga is, beleolvadt volna a felperdülő szoknya forгатagába, attól tartott azonban, hogy ismét kinevetik, mint már annyiszor, a púpjáért, a sántaságáért, így hát inkább lemondott róla, s megelégedett a nézelődéssel. Langyos, kora őszi este volt, holdtalan, csillagtalan; a lámpák pompásan érvényesültek; a jövő-menő sokaság árnyéka élesen vetült a kövezetre meg a vásárteret övező meseházak falára. A Knobbe gyerek, akit a körhinta látványa kissé elszédített, most a kövezeten nyüzsgő, össze-összeolvadó, majd ismét széthasadozó árnyékokat bámulta, ezt a varázslatosan kavargó árnyjátékot, amelynek szépségét alighanem egyedül ő vette észre. És ekkor pillantotta meg.

Az árnyék a vásártér köré ültetett hársfák egyike alatt állt. Hanyagul, összefonott karral és keresztbevetett lábbal támaszkodott a fa törzsének (helyesebben: a törzs árnyékának), s tulajdonképpen nem is egy volt, hanem kettő — egy élesebb és egy elmosódottabb —, mert a fa alá két irányból is besütött a fény. Ott állt, félrehúzódva a sokaságtól, térdig a kövezeten, térden felül már a takarékpénztár téglafalán, derékszögben megtörve, ahogy csak az árnyékok tudnak, s csendesen ringatózott a szélfútt lampionok ütemére. Mindebben még semmi kü-

lönös nem volt, maga Paul sem vetett volna rá ügyet, hiszen bárki megállhatott ott, a félhomályban, hogy kipihenje a hintázás szédületét. Az árnyék szokatlan öltözete azonban arra bírta, hogy alaposabban is odafigyeljen. Csakugyan különös, tetőtől talpig elavult árnyék volt. Térdig érő gérokkot viselt, melynek ujjából nem éppen frissen vasalt csipkekézelő buggyant ki. Szűk pantallónadrágját nyilván talpalóval látták el, mert feszesen és mereven simult ösztövére combjára. Fején is egészen elképesztő holmit hordott, sapkát-e vagy kalapot, nem tudta megállapítani, hasonlítani azonban leginkább szakácssüveghez hasonlított. Paul meghökkenten meredt az ásatag ruhájú árnyékra, aztán gyorsan felpillantott, hogy gazdáját is szemügyre vegye. Amikor nem látott senkit, aki az árnyékot vethette volna, ismét a kövezetre nézett, majd újból a magasba; fel-alá, fel-alá még jó néhányszor, majd keze fejével hevesen megdörzsölte a szemét.

Amikor azonban újból letekintett, az árnyék még mindig ott volt. Szegény gyerek, egyáltalán nem tudott hová lenni ámulatában. Sohasem látott még gazdátlan árnyékot, sőt hallani sem hallott ilyesmiről, eléggé okos és szerencsétlen volt azonban, hogy belássa: sok minden fordulhat elő a világon, amiről ő nem hallott még. Ki tudja, talán a láthatatlan ember — gondolta magában —, annak kell lennie, nincs más lehetőség. Sárgán, meredező hajjal, mankójára támaszkodva tápázkodott fel a padról, hogy odamenjen és megtapogassa. Keze azonban ott, ahol a testet képzelte, semmiféle ellenállásba nem ütközött, hanem ijesztő könnyedséggel siklott tovább.

Paul Knobbe elborzadva hőkölt hátra. Mindez oly képtelen, valószínűtlen s valószínűtlenségében is oly valószínű volt, mintha csak álmodnék. Felemelte mankóját, s most már azzal bökdösött abba az irányba, ahol az árnyékból ítélve a testnek lennie kellett.

Azonban a mankó is akadálytalanul hatolt a levegőbe. Paul azt hitte, rossz helyt tapogat, ezért előbbre, majd hátrébb bökdösött, s végül széles mozdulatokkal kezdett csapkodni a kövezet fölött, mintegy az árnyék gazdájának bokáját igyekezvén elkaszálni. Mankója utóbb már csak úgy suhogott az üres levegőben, de ellenállásra sehol sem talált.

Az amúgy is túlérzékeny Knobbe gyereknek ez már valóban sok volt. Térdre rogyott, és rémülten kiáltott rá. Az árnyék felrezzent ábrándozásából, arra fordult, s megértve, hogy felfedezték, összemarkolta gérokkját, másik kezével fejére szorította a kalpagot, és nagy szökkenésekkel a házak felé iramodott. Útközben pár másodpercre még elakadt, mert beszorult egy arra kanyarodó gépkocsi abroncsa alá, az autó elhaladtával azonban megint kiszabadult, s szempillantás alatt becsusszant a takarékpénztár pinceablakán.

A térdre borulva sikoltozó kisfiú köré természetesen azonnal sokaság verődött. Részvétellel faggatták, mi lelte, de válaszai oly zavarosak és képtelenek, annyira fantasztikusak voltak, hogy senki sem vehette komolyan őket. Hazacipelték a szüleikhez, s azt tanácsolták, azonnal hívassanak orvost, amit csakugyan megtettek, mert a fiúcskát kiszóvatva heves láz, hidegrázás és hányinger vette elő.

Az árnyék híre tehát egyelőre nem terjedt el. Néhány hónap múltán azonban Bergmann városi tanácsos, ez a rózsaszín arcú, tökéletesen szavahihető úr, aki telenként magányos sítúrákat szokott tenni a környéken, hogy ledolgozza pocakocskáját, Bergmann tanácsos tehát január elején a következő valamást tette barátjának, Spitzhube főtanácsosnak:

„Ma reggel a Wassermühle felé igyekeztem sível — mondotta —, s olyasmit tapasztaltam, amit magam sem tudom, elhiggyek-e. Szavamra mondom, Rudi, mintha most is magam előtt látnám. Képzeld el mindenekeelőtt egy havas domboldalt. Ne nagyon

meredeket képzelj, de ne is túlságosan lankásat, hanem olyat, amely legalkalmasabb sízésre vagy ród-lizásra. A domb taraján sűrű tölgyerdő nőtt; kép-zeld el ágszövevényét, amelyen vastagon megült a zúzmara. A domb aljára keskeny lapályt képzelj, komótosan kanyargó folyócskával (az Omsszal), er-ről azonban néhány felmeredő fűzcsonkon meg egy-két olajosan kéklő víztükrön kívül semmi sem árul-kodik. A tél vastagon behavazta, bámulatosan el-egyengette az egész vidéket.

A domboldal hava érintetlen; sem ember-, sem ál-latnyom nem töri meg tökéletes simaságát. A nap most emelkedett a tölgyes fölé, vakítóan ragyog, s sziporkázó fénybe vonja körös-körül a vidéket.

Látod-e, elképzeld-e mindezt?

És most képzelj el ezen a napsütötte, havas domb-oldalon egy emberi árnyékot. Valószínűtlenül hosz-szúra nyúlt, kékes folt a fehér havon; lába a domb dereka táján helyezkedik el, fejét viszont mélyen a völgybe veti a rézsútos, reggeli fény.

Profilban áll, és mozog, valószínűleg az orrát pizs-kálja. Most egyszerre megfordul, a hátát mutatja (vagy az elejét?), azután egy-két lépést tesz jobbra meg balra, mintha csak meg akarna győződni ön-magáról. Igen, ott van, semmi kétség, ott áll és néz-delődik, s nyilván tartozik is valakihez, aki azonban — nem tudok egyebet mondani — merőben lát-hatatlan.

Most megindul lefelé a dombon. Szaporán emeli lábát, feje idelent minden lépésre előreszökik és visszahőköl, akár a tyúkoké. Megy, ballag lefelé a sima havon, kalapja már a fűzek között táncol. Hát a lábával mi van? Ha valakihez tartozik, annak nyilván látható nyomot kell most hagynia, még ha ő maga láthatatlan is. Emelkednek és ereszkednek odafönt a lábak, a hó azonban éppoly érintetlen, mint előbb volt, nem hagynak rajta semmi nyomot. Megy az árnyék, ballagdál a havon, derekától fel-

felé (vagy lefelé? — azt sem tudom, hogy mondjam, hisz fejjel előre jött), derekától felfelé tehát már a lapályon van. Útját állja a parti töltés meg a folyómeder, ő azonban kiduzzad és behorpad, könnyedén hullámzik végig a talaj görbületein. Egy sötéten tündöklő víztükörhöz érkezik — olyan gyors itt a folyó, hogy a január sem tudta befagyasztani. Az árnyék rávetül a zubogó vízre, átsiklik rajta, s máris a túlsó parton bukácsol. Nem, itt eleven lény soha át nem hatol. Ezek szerint az árnyék valóban senkihez sem tartozik.

No, végre teljes terjedelmével a lapályra érkezett. Itt már nem lejt a mező, a nap is fennebb hágott, kontúrjai most élesen és szabatosan rajzolódnak ki. Nézzük csak, milyen valójában? Térdig érő gérokkot visel... (és így tovább — Bergmann tanácsos pontosan azt a leírást adta róla, mint Paul gyerek a vásártéren). Látnivaló — folytatta ezután —, hogy tetőtől talpig anakronisztikusan s eléggé vékonyan öltözve járkál a fagyban, mintha csak egy régi nyárból felejtődött volna itt. Szinte azt várná az ember, hogy fázósan átölelje vagy legalábbis eltüsszentse magát. Ő azonban nyugodtan megy, felkapaszkodik a szemközti domboldalon, s a gerincen nyoma vész.

Mit szólsz hozzá, Rudi? — fejezte be elbeszélését Bergmann tanácsos. — Mindezt a saját szememmel figyeltem meg, egy kórérakás mögül, s szinte most is magam előtt látom. Lehetséges, hogy megbolondultam?”

A köztisztelőben álló Bergmann tanácsos beszámolója futótűzként terjedt el a városban, s részint szánalmat, részint megütközést keltett. Egyesek ugyanis habozás nélkül helybenhagyták ítéletét (hogy tudniillik megbolondult), mások azonban visszaemlékeztek szegény Paul Knobbe zavaros szavaira a vásártéren, s ezeknek hátán hideg borsózdott végig. Ráadásul most már arra is emlékezni véltek,

hogy jóval azelőtt, talán a nyár elején, néhány dorbézolásból hazatérő parasztlegény szintén találkozott már vele, nem messze Markhorsttól, Kornfelde főterén. A legények részek voltak; egyáltalán nem illették meg, mint Paul vagy Bergmann tanácsos, hanem nevének nevezték és irgalmatlanul kigúnyolták őt.

— Hé, koma — röhögött rá az egyik —, vigyázzon, mert elvesztette a gazdáját!

— Tisztességes árnyék sohasem csatangol magában — toldotta meg a másik, s így szekírozták, míg el nem unta és fel nem kúszott a község háza tetejére. A legények azonban tökrészek voltak, másnap már maguk sem mertek volna megesküdni, hogy valóban látták-e, amit láttak.

Mindezek az adatok, megfigyelések apránként felgyűltek, összekapcsolódtak, és valódi pánikot keltettek Markhorst városában. Közvetlenül Bergmann tanácsos után Dieter tett róla bizonyosságot, a sarki rendőr, aki becsületszóra állította, hogy egy ízben ráfűtött, mert szabálytalanul kelt át az úttesten. Most már mindenki tudott az ipséről, ahogy mondani szokás: a verebek is róla csiripeltek. Az igazi botrány és megütközés azonban akkor robbant ki, amikor végül a helyi sajtó is tudomásul vette. Előbb csak karikatúrákban használták fel ösztövé alakját, félig-meddig tréfásan, politikai érdekek szolgálatában, de később Moser ellenzéki képviselő terjedelmes cikket közölt a Markhorster Rundschau-ban *Nézzünk szembe az árnyékunkkal* címen, s ekkor már valóban elkerülhetetlen volt, hogy szembenézenek.

Mit láttak a szembenézés során? Ördögi incselgést, füstöt, ködöt és káprázatot — semmi mást. Mindenkinek külön hipotézise volt a titokzatos árnyékról, amely hol feltűnt, hol ismét odalett, sajtócsatározás kerekedett körülötte (hogyan van-e vagy nincsen), s ez végül az országos sajtó, sőt a kémel-

hárító szolgálat figyelmét is felkeltette. Egymás után jelentek meg Markhorstban az oda nem illő, gyanús külsejű idegenek (újságírók, detektívek, fizikusok); a helybeliek élete a belső szorongás és külső zaklatások miatt hovatovább elviselhetlenné vált. De hát mit tehettek? Különös vendégük még csak nyomot sem hagyott, amit jobb híján bottal üthettek volna.

Az árnyék — hogy most már visszatérjünk rá — eredetileg a Schlemihl Péteré volt. Ezt hangsúlyozni sem kell, magától értetődik, s csak a markhorstiai hökkenségének és ostobaságának tudható be, hogy nem ismerték fel azonnal. Szerte a világon bárki megmondja (már akit mesével altattak gyermekkorában), hogyan vált meg tőle annak idején szerencsétlen gazdája; az elbeszélés kerekése kedvéért azonban hadd emlékeztessenek rá.

Hogyan vált meg tőle? Nos, természetesen eladta. Úgy történt, hogy a fiatalember szépen sötétlő árnyékával egy ízben Angliába hajózott, valamiféle John úr pártfogásától remélve mindazt, amit hiányzó tőkésckéjével nem tudott magának megszerezni. John úr parkjában egy csöndes, szikár, szürke ruhás emberrel találkozott, aki üzleti ajánlatot tett neki:

— Csak rövid ideig voltam szerencsés, kedves uram — úgymond —, hogy az ön közelében tartózkodjam, de megvallom, ez idő alatt is mérhetetlen csodálattal nézegettem ezt az ön szép, igen szép árnyékát, ezt a pompás árnyékot itt, a lábai előtt, melyet ön a napsütésben nemes nemtörődömséggel, szinte gondtalanul vet. Bocsásson meg, ha egy minden bizonnyal merész ajánlattal lépek ön elé. Nem adná el az árnyékát?

Így szólt az ördög — mert amint később kiderült, maga az ördög volt —, kifejtette a meghökkennt fiatalembernek, hogy „nincs oly ár, amelyet sajnálna, ha erről a megbecsülhetetlen árnyékról

van szó” (ezek ismét a saját szavai), s végül Fortunátus erszényét említette, amelyet szintén nem habozna odaadni érte. Fortunátus erszényének tudvalevőleg az a tulajdonsága, hogy bármennyi aranyat vesznek ki belőle, mindig marad még benne egynéhány. Schlemihl barátunk megingott, s némi huzavona, némi habozás után ráállt a vásárra. A szürke ruhás ekkor melléje térdelt, bámulatra méltó ügyességgel lefejtette árnyékát a fűről, összegöngyölitette, összehajtogatta, és zsebre vágta.

Hát így történt. Így kótyavetyélte el könnyelmű barátunk egyetlen és pótolhatatlan árnyékát. Hogyan vált azután szerencsétlenné, milyen tragikus kalandokba sodródott meggondolatlansága miatt, az már nem tartozik ránk.

Illetve annyi mégis idetartozik, hogy a szürke ruhás voltaképp zsarolási szándékkal beszélte rá a vásárra, még hozzá ördögien kieszelt, kész terv alapján. Jól tudta ugyanis, hogy az emberek között senki sem élhet árnyéka nélkül, mert éppolyan megbotránkozást kelt, mint patkánytársai közt a patkány, akinek csengőt kötöttek a farkára. Arra számított tehát, hogy miután elég sokat szenvedett, Schlemihl Péter is hajlandó lesz majd visszavásárolni az árnyékát, még hozzá számottevő veszteséggel — a lelke árán. Péter azonban hosszú élete során mindvégig becsülettel ellenállt a kísértésnek, s végül elköltözni is árnyéktalanul költözött el az árnyékvilágból. Igen: a lelke legalább megmaradt; semmi akadálya sem volt, hogy annak rendje és módja szerint lehelje ki.

Az árnyék tehát gazdátlan maradt. A szürke ruhás jó ideig magánál hordta még, frakkja hátsó zsebében, hogy csábítóan meglobogtathassa Péterünk orra előtt (sőt kölcsön is adja neki néhány percre), valahányszor kísérteni próbálta. Miután azonban Schlemihl meghalt, teljesen hasznavehetetlenné vált — nem kellett többé az ördögnek sem.

A szürke kabátos nem is habozott kidobni frakkzsebéből, ahol számtalan csuda dolgot tartogatott még, s elvesztegetett munkaideje igazolásaképpen, azonmód összehajtogatva leadni a pokol lomtárában. A lomtáros — egy feltűnően szegény ördög — átvette az árnyékot, nyugtát adott róla, majd szétgöngyölve pultjára teregette, sőt a fényre is kitarította, vállánál fogva, hogy meggyőződjék: nem kapott-e bele a moly. Nem, az árnyék sértetlen volt, épp csak megtúródott kissé, mint a szekrényből frissiben elővett ágynemű. A raktáros tehát vásalásba adta, aztán leltári számot csippentett a fülére, és felhajította a polcon sorakozó többi lom közé. Mély, naftalinszagú álomba merült ott, a legfelső polcon, és aludt és aludt, mintegy százötven esztendeig, s ha netán álmodott, hát bizonyára ifjúsága álmait álmodta vissza.

Százötven év múltán azonban a túrhetlenné fajuló helyszüke miatt általános renoválást rendeltek el odalent. Hát hogyan, gondoljuk csak meg: tíz- és százezer esztendeje örökké új meg új lelkek érkeznek, jönnek milliósámra, és soha egyetlenegy sem távozik! Ilyen módon persze a legtágasabb pokolnak is be kell végül telnie. Nos, a racionalizálás legelső intézkedése éppen a lomtár felszámolása volt, minthogy két helyiséget foglalt le haszontalanul, holott a többiben csak úgy szorongtak a lelkek. A kiselejtezett lomokat a fűtőházba hordták, és 1/5 arányban a kénkőhöz keverve apránként elégették (pompás tűzük volt: a lelkek azokban a napokban nemcsak a fogukat csikorgatták, hanem ráadásul sikoltoztak is), Schlemihl árnyékát pedig — minthogy éghetetlennek bizonyult —, hatalmas por- és hamufelhő kíséretében, egyszerűen kisöpörték a pokolkapun.

Az árnyék tehát váratlanul a szabadba jutott. Apró erdei tisztáson találta magát, baljóslatú szik-

lák tövén, mézként csorduló, pompás havasi napsütésben. A sziklafalon acélkaput pillantott meg (ezen lökték ki az imént), afölött pedig feliratot:

KI ITT BELÉPSZ, HAGYJ FEL MINDEN REMÉNNYEL

Nem, semmiképp sem akart újra belépni azon a kapun. Léte, amely a szürke kabátos frakkzsebében, majd a lomtár polcán már csak alig-alig pislogott, s úgyszólván téli álmhoz vált hasonlatossá, most egyszerre hatalmasan megpezsdült és kivirágzott, akár a fény melengette rovarok élete. Árnyék volt ismét, élesen a fűre rajzolódó, sötét elevenségű árnyék, aki elemében érezte magát, s továbbra is ott akart maradni. Nem, semmiképp sem szeretett volna visszakerülni a pokol-homályba, amelyről csak most, utólag sejtette meg, milyen borzalmas volt, és mégis több órán keresztül feküdt ott, a gyehenna küszöbén, mozdulatlanul. Annyira megszokta ugyanis az engedelmességet, a szolgálai alázatot jogos tulajdonosa iránt, hogy most, amikor megtehetette volna, még mindig nem vett bátorságot az önálló cselekvésre. Mi több: azt sem tudta, képes-e ilyesmire egyáltalán. Ekkor azonban megcsikordult a kapu (talán új szállítmány érkezését várták odabent), s ez a tűrhetetlen hang meg a visszahurcoltatástól való rettegés bírta rá végül, hogy megmozduljon — ez és csakis ez ösztökélte önálló életre őt.

Jól összemarkolta gérokkját, másik kezével fejére szorította a kalpagot, s ahogy ösztövére lábától kitelt, amennyire szűk pantallója engedte, rohanni kezdett az erdő irányában, be a fák alá.

Itt azonban kellemetlen meglepetés várta. Mihelyt beugrott a lombok árnyékába, hogy láthatatlanná váljék, mihelyt már azt hitte, megmenekült, azon kellett kapnia magát, hogy nincsen többé, eltűnt és odalett. Hogy ő, az árnyék, teljességgel megszűnt létezni, egybemosódott a lombok árnyékával, megsemmisült, kipusztult és nyoma veszett. Megfeszített

töprengéssel próbált rájönni, hogyan juthatna ki onnét, ahol volt (illetve nem volt), pár lépéssel odébb, a fényre, ahol ismét lehet, de semmi sem jutott eszébe. Mindenesetre eltökélte, hogy ha sikerül kimásznia a csávából, legközelebb óvatosabb lesz. Ki kell ismernem magamat — tűnődött egyre álmosabban —, mert úgy látszik, nem vagyok még egészen tisztában vele. Azzal jobb oldalára fordult, s hamarosan újra hatalmába kerítette a zsibbadt, különös téli álmom, amelyet odalenn százötven eszten-deig álmodott.

Míg ő nemlétében aludt, a föld rendes szokása szerint megpördült tengelye körül, minek folytán a nap lement és ismét felbukkant. Csakhogy persze nem ugyanott kelt fel, ahol lenyugodott, hanem az átellenes horizonton, s már megjelenése pillanatában mélyen besütött a fák közé, ahol Schlemihl árnyéka aludt. Az árnyék tehát ébredezni kezdett. Előbb a lába rajzolódott ki és mozdult meg, majd egész alsó teste, s néhány perc múltán éppoly eleven volt, mint azelőtt. Első érzése, amely boldogítóan áradt szét tagjain, a biztonságé volt. Lám, hiszen ő eltűnhet és megszűnhet, téli álomba hullhat százszor és ezerszer, mihelyt fény éri a helyet, ahol hibernál, újra feltámad, él, és nincs többé semmi baja. Igen: örökös lét adatott neki, kialvó, de aztán újra feltámadó fönix-élet. Amíg Schlemihlhez tartozott, osztoznia kellett a sorsában: ura enyésztevel nyilván neki is enyésznie kellett volna, mint a rab-szolgáknak keleten. Most azonban a halandósághoz sem lehet többé köze. Épp csak a sötét helyeket kell mindig elkerülnie, egyéb baja sohasem eshet.

Mikor gondolataiban erre a pontra érkezett, nagyot nyújtózott, s elborzadva az erdő ellenséges homályától, kinnebb lépett a tisztásra. Itt azonban a pokol kapuja tátongott rá. Mitévő legyen? Szorultságában találékonnyá vált, s gyors ötlettől hajtva, természetének villanásszerű megértésével, felcsusz-

szant a fák lombozatára. Sötétzöld tölgylombra patant fel, a legfelső, napsütött levelekre, azokon úszva próbált azután kievickélni a veszélyes övezetből. Kísérlete sikerrel járt. Millió szilánkra töredezett ugyan a fennebb és alább fekvő levelek szintkülönbsége miatt, mindamellettt teljes terjedelmével ott feküdt a lombtakaró tetején, s ügyel-bajjal, de kiertartóan haladt előre.

Két vagy három napig vándorolt így, mert újra meg újra elővette a félelem, hogy rábukkannak, s visszatoloncolják. Egyetlen esemény rendítette meg és vésődött emlékezetébe ebből az időszakból: az első napnyugta, amely a lombtakarón érte utol. Süllyedt a nap, hanyatlott a nyugati szemhatár felé, ő pedig, aki napközben haragoszöld foltocska volt, s felülnézetben, mintegy lábujjhegyen szökdelt a tölgyek csúcán, most elkezdett dólni és nőni és nyúlni és messzire kivetülni a szomszédos hegyoldalakra, anynyira, hogy a feje már nem is emlékezett, hol lehet a lába. Igazán különös volt. Felsőtteste ott úszott és evickélt az egyik lejtőn, közbül sötét homálllyal teli völgy tátongott, s lábai még mindig az előző hegyoldal lombjait taposták. Olykor kétségei támadtak, sikerül-e megint összeformnia, ez azonban semmi nehézséggel sem járt. Ahogy haladt, felsőttestéből mind több látszott az egyik lejtőn, a másikon a lábaiból mind, kevesebb; végül lábai egészen elfogytak, s ő teljes terjedelmében a következő hegyoldalon találta magát.

A nap felpuffadt, elvörösödött, s hulltában mélyen belemart a láthatár hegyláncaiba. Az árnyék több száz méter hosszúságban feküdt meg a vörhenyes lombtakarót, feje szinte már a végtelenbe vetült, de lenyűgöző méretei ellenére sem érezte magát valami kitűnően. Mert amennyit nagyságban nyert, ugyanannyit vesztett intenzitásban. Elcsüggedt és elálmosodott, tagjaiban szétáradt a jól ismert téli álom; nem aludt még, de elalvóban volt; létezett

még, de csak alig, s mint tegnap a fák alatt, most is egzisztenciális gondok rohanták meg. Mi lenne — tűnődött eltűnőben —, mi lenne, ha valamelyik hegycsúcson várnám be a napnyugtát? Nyilván teljesen kivetülnék a végtelenbe. Ez a gondolat ijesztő, de valamiképp kellemes is volt, mert arra utalt, hogy halhatatlansága nem független akaratától. — Ha majd nagyon terhes lesz egyszer a lét — töprengett —, ha úgy érzem, elég volt, és nem bírom tovább, csakugyan felmászom majd egy csúcsra, bevarom a napnyugtát, és fejest ugrom a semmibe. — Ebbe a gondolatba aztán végleg belealudt.

Minthogy nyugati hegyoldalon aludt el, másnap későn ébredt, és fejét lábához képest épp az ellenkező irányban találta. Mindezt azonban észre sem vette már. Elkönyvelte, hogy ő már ilyen; ilyen bizonytalan és elasztikus, ilyen rugalmas és szellemzerű, s eszerint intézte dolgát. Ha sütött a nap, evickélt tovább, ha felhő jött, nyugodtan odalett, és bevárta, míg ismét kiderül.

Igaz, egyik éjszaka még érte egy kellemes meglepetés. Felsütött a hold, s ő, ha csökkent mértékben is, újra lenni kezdett. Megpróbált előrehaladni, de ehhez gyöngének érezte magát, így hát inkább csak pihent és nézdelődött. Nagyon szép éjszaka volt, körül a völgyekben tücskök ciripeltek, békák ümmögtek, s árnyékunk jólesően érezte arcán egy bagoly szárnyának legyintését. A csillagok nagyon messze, nagyon homályosan ragyogtak; valahonnét hársillatot hozott a szél, és békés volt minden, és csendes, amilyen csak erdei éjszakákon lehet.

Ez a legelső hold-élménye mélyen az árnyék szívébe vésődött. Sohasem sétálhatott ki azután sem a holdfényre, hogy hangulatát fel ne idézze.

És így, lassanként haladva, az árnyék végül az erdő szélére ért. Megkönnyebbülten csusszant le a szélső fáról a kaszálóra, s elálldogált még egy ideig a fűvön, hogy kiélvezze létét. Ekkor tette meg elő-

ször azt az egy-két lépést jobbra meg balra, amelyet később Bergmann tanácsos is meglesett. Amolyan táncszerű, ünnepi szertartása volt ez, arra szolgált, hogy örömteljesen meggyőződjék önmagáról.

Alldogálás közben eszébe jutottak a gazdájával töltött idők, pontosabban egy semmiség, amire azonban mosolyogva kellett visszagondolnia: hogy milyen jóízűeket burnóztak ők ketten Schlemihlrel. Ettől aztán megkívánta a burnótot. Zsebébe nyúlt, előhúzta szelencéjét, de minthogy háttal állt a fénynek, sehogy sem sikerült orrához illesztenie. Egy-két nappal ezelőtt tehetetlensége még súlyos létproblémákkal gyötörte volna meg, de azóta annyira kiismerte már magát, hogy minden efféle nehézségen játszva lett úrrá. Egyszerűen profilba fordult, a szelence láthatóvá vált, jókora orrához emelte, színpantott belőle, aztán hatalmas, vidám prüszögésbe fogott. Szerfölött élvezte, hogy egyedül is képes reá.

Mire a városba ért, minden lehetőségét és képességét kikapasztalta; teljesen tisztába jött már magával. Útközben akadt még egy-két kalandja (mint például találkozása a részeg parasztlegényekkel), de mindegyiket baj nélkül úszta meg. A városban viszont csak úgy záporoztak rá a meglepetések — szegény árnyék azt sem tudta, merre kapkodja előlük a fejét. Azzal kezdődött, hogy minduntalan ráléptek, belegázoltak és megtaposták; autók, biciklik és villamosok gördültek végig tagjain. Ez új volt és szokatlan; elképzelni sem tudta, mit tegyen ellene. Ráadásul lassanként be is alkonyult, a forgalmat tehát félálomban, mozgásra képtelenül kellett elviselnie. Egyáltalán nem remélte már, hogy sértetlenül úszsza meg az éjszakát, ekkor azonban váratlan megifjodás rángott végig rajta; életerői villanásszerűen megsokszorozódtak, kontúrjai határozottakká váltak, s ő ismét rendes, nappali intenzitásban élt.

Tudniillik kigyúltak az utcai villanyok. Az árnyék nyugodtan siethetett tovább lámpától lámpáig, hol

lábbal, hol fejjel előre, miközben alakja újra meg újra megkerülte önmagát, s lépten-nyomon megduplázódott. Ment is, szedte a lábát, ámbár még ezután is elakadt a rátipró cipők súlya alatt. Csak amikor egy ízben jó negyedórát töltött már el odacsipentve egy mozipartnerére várakozó leányzó túsarka alá, csak akkor ismerte fel, hogy hiszen mindebben ő a hibás: elfelejtett átvétetni a járdáról az arra sietők lábára. Ezentúl tehát figyelmesebben járt; ha arra jött valaki, felpattant a testére, majd vissza a járdára, és így kószálta be meg-megkétszereződve, sőt hárszorozódva Markhorst utcáit. A baleseteket persze ezután sem sikerült mindig elkerülnie. Volt úgy, hogy hátulról érte utol valaki, és ő nem vette észre; volt úgy, hogy egyik énjére figyelt, s közben a másikra léptek rá — ilyenkor aztán kénytelen volt türelmesen bevárni, míg leszállnak róla, hogy tovább mehessen.

Mindez azonban mellékes volt. Árnyékunkat már első markhorsti sétája alatt is az érdekelte leginkább, azt leste szorongva és bizakodva, mi történik majd, amikor észreveszik az emberek. Aggódott miattuk, félt tőlük, és sóvárogva vágyott megértésükre, hiszen ha nem is ember, valamiképpen mégis emberi volt, s a humánus világhoz tartozónak tudta magát. Attól tartott (s most már bevallotta: titkon remélte is), hogy óriási feltűnést kelt, utánafordulnak és köréje sereglenek, megszeretik és megszeretik őt — sőt talán meg is jobbulnak a körülötte lebegő titok légkörében.

Ehelyett észre sem vették. Jártá mindegyik a saját útját, mentek egymással diskurálva vagy magukban töprengve, hallgatagon — mit törődtek ők egy facér árnyakkal kaotikusan cikázó árnyaik között!

Hősünket egy idő után határozottan sérteni kezdte közönyük. Már is számkivetettnek és félreismertnek érezte magát. Minthogy a forgalom lanyhultával a ténfergést is elunta, meggondolatlanul becsusszant

pihenni egy pinceablakon — ez aztán hosszú időre foglyul ejtette. Csak hetek múltán (közvetlenül a vándorcirkusz érkezése előtt) sikerült a pincéből előkecmeregnie, és tovább folytatnia puhatolózását.

Hogy ezután mi történt, jól tudjuk. Az árnyékot felfedezték; elérkezett a közfeltűnés, sőt a kétes értékű népszerűség ideje — bár inkább ne érkezett volna! Miután Dieter, a sarki rendőr ráfűtyült, mindenki őt leste és kutatta, valóságos hajtóvadászat indult ellene. Hogy észrevétlenül vegyülhessen el a korzó esti árnyjátékában, arról többé szó sem lehetett. Egy ízben annyira óvatlan volt, hogy észrevételte magát az iskolából kitóduló gyerekekkel. No, lett ricsaj, ujjongás és ribillió; a kölykök lobogó hajjal, röpködő táskákkal iramodtak utána, bekerítették, csúfolták és megdobálták, akár a falu bolondját, neki pedig mindezt tűrnie kellett, mert egyik kölyök orvul a gérokkjára ugrott, s úgyszólván a járdához szegezte. Megpróbált kiszabadulni, tehetetlenül kapálózott a faragatlan suhanc bakancsa alatt, de csak annyit ért el, hogy a gyereksereg harsány hahotára fakadt, s még inkább lázba jött. Annyira kegyetlenül, oly szívtelenül megkínózták, hogy amikor a hazafelé tartó iskolaigazgató (derék, latin szakos bácsika még az első világháborús nemzedékből) végre leparancsolta őket a gérokkjáról, alig tudott elvánszorogni.

Az eset — mondanom sem kell — valóságos csemege volt az újságírók és a közvélemény számára; országos szenzációt keltett, s az igazgatót nem egy szemrehányás érte, amiért elszalasztotta az alkalmat, hogy fogságba ejtsék, finomabban fogalmazva: „amiért tiszteletre méltó, ám tudományos szempontból eléggé nem kárhoztatható jószívúséggel szélnek eresztette őt”.

Így tehát árnyékunk hovatovább azon kapta magát, hogy üldözik. Napokig őrlődött, mivel szolgálhatott rá, s bármilyen kézenfekvő volt, mégsem tu-

dott rájönni, hogy éppen csak boldogító önállóságával. Ahogy Schlemihl Pétert gyűlölték, amiért nem volt árnyéka, éppúgy gyűlölték őt is, amiért nem volt Schlemihl Pétere. Derűs és játékos képtelenségének, sérthetlenségének, halhatatlanságának az lett az ára, hogy üldözőbe vette mindenki, akinek normális az árnyéka, vagyis egyetlen rendhagyó tulajdonsága sem volt.

Sokan lesték és üldözték akkoriban az árnyékot Markhorst-szerte, volt azonban közöttük egy fiatalember, aki jobban értett hozzá, hol és hogyan kell meglesni, mint bárki más. Hans-Heinz Hanssennek hívták, a brémai egyetem docensének mondta magát, kvantummechanikával és fényelmélettel foglalkozott. Skandináv származásával összhangban szikár, szőke, széles homlokú, igen rokonszenves fickó volt, amolyan igazi fizikusalkat — pipájából és pipita zakójából ítélve azonban megbújt benne egy-két sherlockholmesi vonás is. Nos, ennek a Hanssennek, miután lóhalálában ide utazott, fényképfelvételt sikerült készítenie az árnyékról. A fénykép elkészült, előhívták, és megjelent a lapokban, senkinek sem lehetett többé kétsége afelől, hogy az árnyék csakugyan létezik. Nem, nem álhírről, nem tömegpszichózisról, agyrémről vagy Markhorsthoz illő középkorias babonáról van szó, erről Hanssen saját szemén kívül most már fényképezőgépe objektívvel is meggyőződött. De akkor miről? Még ha olyasmit feltételezünk — töprengett —, hogy idegen égitestről idevetődött lény veti (s ez a hipotézis az űrhajók és repülő csészealjak korszakában eléggé kézenfekvő), még akkor is: hogyan lehetséges, hogy árnyéka látható, ő maga nem? Miféle közeg lehet az, amely el sem nyeli, vissza sem veri a látható spektrumot, miközben mégis elnyeli és mégis visszaveri, hiszen teljes árnyékot vet? Másfajta térgörbületű anyagból, esetleg antianyagból volna? Ez egyúttal azt is megmagyarázná, miért nem hagy nyomot

az ipse, és mért tapinthatatlan, ahogy Bergmann tanácsos meg a kis Paul állítják. Vagy pedig — Hanssen ezt a feltevést sem vetette el —, vagy pedig szélhámosság az egész? Valaki azzal úzi az eszét, hogy ablakából árnyékot vetít az útestre, s így teszi lóvává a világot? Akár így, akár úgy, a probléma rendkívül érdekes, és pontosan egy ilyen sherlockholmesi vonásokkal retusált fizikus alkatra szabott, mint rokonszenves fiatal barátunk.

Hanssen — bármint buzgólkodott egyébként — az iskola előtti incidensnél nem volt jelen. Éppen Knobbe postafőnöknél időzött, hogy tizedszer is kifaggassa a kétértelműen sugárzó (szép és nyomorék) kisfiút; látogatásában azonban, magunk közt szólva, Paul egyértelműen sugárzó, remekbe szabott néniének, Lieselotténak is szerepe volt. Amikor meghallotta, mi történt az iskolatéren, Hanssen mindenekelőtt sűrű átkot szórt tulajdon fejére, amiért elszalasztotta az alkalmat, aztán pipáját zsebre vágva nyakába vette a várost, hogy kifaggassa az újabb szemtanúkat. Ezek véleménye szerint az árnyék egész biztosan senkihez sem tartozik, hiszen önmagánál fogva sikerült őt a járdához szögezni, kiszabadulása után pedig a vásártér irányába menekült el. Hopp, a vásártér! Ez a kifejezés feltűnő gyakran fordult elő fáradtságosan összegyűjtött feljegyzései között. Lehetséges, hogy ott húzódik meg legszívesebben, vagy éppenséggel ott lakik. A fizikus gyors ötlettől hajtva asztalosokat fogadott, s a rendőrség beleegyezésével, rajtaütésszerűen bedeszkáztatta a vásártérre néző összes pinceablakokat. És így sikerült fogságba ejtenie őt.

Találkozásuk messzemenően komikus s egyszersmind megrendítő volt. A hibernálásra kényszerített árnyék, mihelyt Hanssen mögött becsukódott az ajtó, s a fénymentesen lezárt pincében kigyúlt a villany, csaknem eszét vesztette rémületében. Nagy, sötét de nevéreként, ijesztő csendben, de villámgyorsan röpp-

ködött ide-oda a falakon, csapongott a plafonon meg a sarkokba hányt lomok között; Hanssennek az volt az érzése, menten beveri a fejét, és halálra zúzza magát. Végül, amikor belátta, hogy nincs menekvése (de a fizikus nem is próbálja üldözni), behúzódott egy szegletbe, s vacogva, ugrásra készen meredt rá. Hanssen maga is mozdulatlanra dermedt a meghökkenéstől. Íme, valóra vált a lehetetlen, szeme előtt csapong a képtelenség, bebizonyosodott az önellentmondás: egy árnyék, akit senki sem vet. Mert eszeveszett röpködését látva, máris elismerte magában, hogy tudós hipotéziseit meghazudtolva, az árnyék csakugyan önálló — senkihez sem tartozik.

Ott álltak ketten, megbűvölten, mint egér a kígyószem ígézetében (mindkettő kígyója s egyszerűsmind patkánya volt a másikának): a fizikus egyik sarokban, kezével még a villanykapcsolón, az árnyék átellenben, fenekével mélyen a sarokba húzódva, három irányban is megtúródva a szeglet élei mentén — így nézték és méregették egymást percekig. Végül a fizikus megszólalt.

— Megfoghatatlan — mondta. — Kedves barátom, higgye el, ha nem látnám, sohasem ismerném el önt. — Ezzel néhány lépést tett a szemközt kucorgó árnyék felé. Az azonban nem várta be; azonnal a felső sarokba rugaszkodott, mint valami pók, s onnét, a biztonságos magasból, mintegy a plafonra függeszkedve figyelte tovább.

— Nem, nem, nem! — tiltakozott Hanssen. — Ne féljen, nem bántom. Ellenkezőleg, minden becsvágyam, hogy összeismerkedjem és megbarátkozzam önnel.

Az árnyék feszes testtartása mintha valamicskét lazult volna.

—Nézze — puhította tovább a fizikus —, én megértem önt. Az örökös botrány és üldözés, ez az egész hajcihő, ami ön körül kerekedett, valószínűleg megviselte az idegeit. Nem csodálnám, ha mindenkitől

félne és mindenkit gyűlölné már. Én azonban — kérem, higgye el, őszintén mondom —, ha foglyul is ejtettem, kínozni nem akarom. Egyszerűen ki szeretném ismerni, tisztába akarok jönni a természetével. Ön pusztán létével egy csapásra halomra dönt mindent, amit ma a világról tudunk. Azért akarom kiismerni, hogy beilleszthessem világképünkbe, vagy szükség esetén olyan új világképet alakítsak ki, amelybe ön is beleillik. Ezzel mintegy polgárjogot biztosítanék önnek az emberek között; nem zaklatnák és nem üldöznék tovább, mert hiszen megértették. Hajlandó ebben segítségemre lenni?

Az árnyék szemmel láthatóan megkönnyebbült. Mint valami láthatatlan pókfonalon, nyílegyenesen lecsusszant a plafonról — épp csak a talpa érintette a földet. Ott állt teljes terjedelmében szemközt, a vakolaton, s Hanssen kérdésére jóváhagyó igent intett.

— Kérem tehát, mondja meg nyíltan, hisz nincs értelme áztatnunk egymást — folytatta a fizikus —, mondja meg becsületesen, tartozik ön valakihez?

Az árnyék nemet intett. Annyira határozottan rázta meg a fejét, hogy hol a jobb, hol a bal profilja rajzolódott ki a falon, s különös kalpagja csak úgy billegett belé.

— De hát ez lehetetlen — tört ki a fizikusból ismét a heves és őszinte méltatlankodás. — Hová lesznek a fénysugarak, amelyeknek az ön területére kellene esniök? Hová dugja? Mi nyeli el vagy mi veri vissza őket?

Az árnyék felvonta a vállát, és széttárta karját: erről bizony fogalma sincs.

— Tehát önálló, nem tartozik senkihez? — kezdte előlről Hanssen.

— Nem.

— Nem is tartozott soha?

— De igen.

— Kihez?

Az árnyék kézzel-lábbal kezdett magyarázni valamit, amiből azonban a fizikus egy árva gesztust sem értett. Ezért gyorsan közbevágott és lecsendesítette.

— Ide figyeljen, kérem, így semmire sem megyünk. Ismerek egy társasjátékot, talán ön is halott róla, barkohbának hívják. Az a lényege, hogy a kérdezett csak igennel vagy nemmel válaszolhat, s a kérdezőnek ebből bármit ki kell találnia. Próbáljunk talán mi is ilyen módon szót érteni. Ön tehát csak igent vagy nemet int. Rendben van?

— Igen.

— Tehát régebben tartozott valakihez. Mikor? Ebben az évszázadban?

— Nem.

— Kosztümjéről ítélve csakugyan régebbi. Tehát a XIX-ikben?

— Igen, nagyjából. (Az árnyék bólogatása eléggé bizonytalan volt.)

— Európában élt az illető?

— Igen.

— Angol volt?

— Nem.

— Francia?

— Nem.

— Német?

— Igen.

— Aha, szóval német. Ma is él?

— Nem.

— Meghalt?

— Bizonyára.

— És ön akkor szökött meg tőle, amikor meghalt?

— Nem.

— Hát akkor hogyan váltak el útjaik? Elvesztette önt?

— Nem.

Ekkor az árnyék, hogy megkönnyítse partnere dolgát, profilba fordult, és összedörzsölgette hüvelykjét a mutatóujjával.

— Á, szóval eladta! — A fizikus arcán most ömlött el először az a derűs, kiskiús mosoly, amely anynyira szimpatikussá tette. — No lám, a kópé! Megálljunk csak, megálljunk, hiszen ön ezek szerint a Schlemihl Péter árnyéka.

— Igen, igen, úgy van — bólintott az árnyék.

Hanssen nem állhatta meg, hogy elkacagja magát, s az árnyék készségesen vele nevetett. A hangulat derűssé vált, a feszültség utolsó maradéka is feloldódott közöttük.

— Nono, kis ravasz — fenyegette meg a fizikus —, azt hiszi, én is a falvédőről szálltam le? Schlemihl históriája, kérem, az mese, az irodalom, s ha valamiképpen jelentéssé is, konkrét valósága sohasem volt. Vallja csak be: most is tartozik valakihez.

— Nem.

— Fogadni mernék — ugratta tovább Hanssen —, hogy maga tulajdonképpen kém. Közönséges kém, aki H. G. Wells trükkjéhez folyamodik.

Az árnyék ijedten tiltakozott, nyaka körbepörögni látszott a heves tagadásban. Ráadásul máris feljebb húzódott kissé a falon.

— De kérem, ne ijedjen meg, hiszen csak tréfálok — fuvolázta azonnal a fizikus: — Mégis, a bizonyosság kedvéért beleegyeznék, hogy megvizsgáljam?

— Miért ne? Természetesen.

— Kérem, lépjen kissé közelebb.

Az árnyék két lépést tett előre. Ott állt térdig a földön, s már csak térden felül a falon, derékszögben megtörve, rendes szokása szerint; lába helyzetéből Hanssen pontosan következtethetett a helyre, ahol gazdájának lennie kell. Odanyúlt, s pár pillanatig tétován tapogatózott az üres levegőben. Azután zseboszcillográfot vett elő, s azzal is meggyőződött, hogy a test helyén nemhogy antianyag, még csak kimutatható elektromágneses mező sincs.

— Hát igen — foglalta össze vizsgálata eredményét —, úgy látszik, igazat mond. Odáig vagyok és megáll az eszem. Bocsásson meg, drága barátom, ön a megtestesült képtelenség; elképzelni sem tudok olyan világgépet, amelybe beleillenék.

Az árnyék csüggedten lépett vissza a falra, s egyre kifejezőbb mozdulatokkal rimánkodott, hogy azért mégse hagyja cserben. Hanssennek ekkor megint kitűnő ötlete támadt. Mi lenne, ha magával vinné brémai laboratóriumába, s ott további műszeres vizsgálatnak vetné alá? Előbb-utóbb valaminek mégiscsak ki kell derülnie. Igen ám, de — hacsak ládába nem gyömöszöli — útközben könnyűszerrel kereket oldhat. Tehát agyarára vette pipáját, s álnokul a következő javaslatot tette:

— Nézze kérem, ennek nem lesz jó vége. Fogalmam sincs, ilyen körülmények között hogy akar öszszeférni az emberekkel. Míg önmaga, míg talányos és érthetetlen, váltig firtatni és zaklatni fogják. Ellenben ha csatlakozna hozzám, ide szegődne a lábamhoz, s mindenhová engedelmesen követne, abban már semmi különöset nem találnának. Ilyen módon igazolni tudnám, és mindenkor meg is védhetném önt. Hallgasson ide. Felajánlom önnek a testemet védelem és önigazolás végett, s csak a személyiségéről kell érte lemondania. Személyiség? Mi az? Úgyszólván semmi, és csak bajt okoz. No, mit szól hozzá, megegyeztünk?

Az árnyék már beszéd közben határozott nemet intett.

— Nem, nem, semmiképpen!

— De hát miért? Olyan kedves önnek az autonómiája?

— Igen. — Az árnyék átölelte karjával s mintegy dédelgetni kezdte magát, pantomimikusan jelezve, mennyire kedves.

— Akármit képes elviselni, csakhogy szabad maradjon?

—Akármit.

A fizikus ekkora határozottság láttán előbb el-
ámult, azután dühbe gurult. Odalépett, s félig-med-
dig tréfásan megpróbálta pipájával a falhoz szegezni.
Az árnyék azonban résen volt, és idejében átpat-
tant a karjára. Hanssen maga sem hitte volna, hogy
ettől a gyerekes kudarctól ennyire felbőszüljön. Ül-
dőzni kezdte, vadul ugrált, csapkodott és vagdalko-
zott; valóságos harci táncot járt az üres pincében.
Az árnyék szilfszerűen, tündéri könnyedséggel sik-
lott ki előle újra meg újra; olykor kajánul pepita
zakójára vetült; szinte már kedvét lelte abban, hogy
csúffá teheti. Végül ismét felfüggeszkedett a pla-
fonra, profilba fordult, nyelvet öltött rá, és orrot
meg számárfület mutogatott.

Hanssen minden méltóságáról megfeledkezett.

—Megállj, pokolfajzat — bömbölte —, megállj,
csirkefogó, majd elbánok én veled! Itt fogsz megrot-
hadni, érted, mindörökre idezárlak, és itt rothadsz
meg. Ajánlom, gondolkozz el ezen.

Azzal dühösen villanyt oltott, kilépett a pincéből,
és jól bevágta maga mögött az ajtót. Az árnyék egy
ideig még kuncogott magában, aztán elálmosodott,
nagyot ásított, és téli álmába merült.

Másnapra az árnyék is, a fizikus is megbánta he-
veskedését. A fizikus belátta, hogy ilyenképpen csak
elvadítja magától s végleg kiismerhetetlenné teszi az
árnyékot, amely különben kétségkívül mulatságos
és rokonszenves. Az árnyék attól tartott, hogy csak-
ugyan bosszúállásra ingerli a fizikust — akit egyéb-
ként szintén rokonszenvesnek talált. Második meg-
beszélésük tehát oly békésen folyt le, mintha előző
nap mi sem történt volna.

—Kedves barátom — szólalt meg Hanssen, mi-
után becsukta maga mögött az ajtót és villanyt gyúj-
tott —, kedves barátom, mindenekelőtt elnézését ké-
rem tegnapi viselkedésemért.

— Nem tesz semmit — válaszolta kifejező mozdulatokkal az árnyék. — Már meg is feledkeztem róla.

— Ugyebár a szokatlan körülmények, a rendkívüli élmény...

— Szóra sem érdemes.

— Nézze, mégiscsak meg kellene fontolnia azt a dolgot. Elvégre nem akarom én magát rabszolgámmá tenni. Ha jól meggondolom, ez amúgy sem sikerülne: akkor hagy majd faképnél, amikor akar. Komiszul sem bánhatok magával, hiszen magamat kellene ütnöm, hogy önnek fájjon. Tartson velem, bevezetem a társaságba, és kibékítem az emberekkel. Tréfás, értelmes árnyéknak ismertem meg, azt hiszem, egy-két hónapig pompásan megférnénk.

— Hát ön? — kérdezte az árnyék, akinek mozdulatai tegnap óta már-már táncszerűen kifejezőekké váltak. — Hát ön mit remél a szövetségtől? Minek szorgalmazza, miféle érdeke fűződik hozzá? Ezt mindenestre tudnom kellene, mielőtt rászánom magam.

— Nyíltan szólva, Brémába akarom vinni, hogy alaposabban megvizsgáljam — vallotta be a fizikus becsületesen. — Nézze, képtelen vagyok belenyugodni, hogy semmiféle tudományos magyarázata nincs. Ha belepusztulok is, meg akarom fejtem önt. Szóval részemről amolyan kísérletről lenne szó, és persze őszinte barátságról. Fogja fel ön is kísérletnek a maga részéről, és talán barátságnak, ha ugyan megérdemlem. Előző kísérlete, az önállósággal, az bizony csúfos kudarcot vallott, el kell ismernie. Hát ha ez most sikerül? Mondom: semmit sem kockáztat, hiszen nem belőlem nőtt ki, akkor válik le rólam, amikor jólesik.

Az árnyék gondolkodási időt kért. Meghányta-vette magában a dolgot, és mert kockázatot csakugyan nem látott, mert a fizikus is egyre jobban megtetszett neki, s végül mert eszébe jutottak a Schlemihlrel töltött, boldog idők is, másnap elfo-

gadta a javaslatot. Hanssenhez szegődött, rátapadt a talpára, valódi árnyékához képest kissé oldalt, mintegy harminc-harmincöt fokos szögben, és így hagyták el a pincét, jó egyetértésben, családiasan.

Odakint gyönyörű tavaszi napsütés fogadta őket. Hanssen szikáran, győztesen, pipáját rágva lépkedett lefelé a takarékpénztár lépcsőjén két szabatosan kirajzolódó árnyékával, amelyek közül az egyik fel-tűnő módon hozzá nem illő, sőt egyelőre mozgásában is ügyetlen volt, mintha csak a bokájához lán-colták volna. A kijárat köré csődült szájtáti sokaság hökkenten nézte. Eleinte néhány fényképezőgép-keccenés, sőt egy-egy megkönnyebbült éljen is elhangzott (a fogságbaejtés tiszteletére), később azonban minden elnémult: Markhorst lakói dermedt csöndben nyitottak túlságosan is széles, túlságosan is tiszteletteljes utat a lassan közeledő jelenésnek, majd rosszkedvűen széledtek el.

A várható ünneplés elmaradt. Sebaj, hiszen így még kényelmesebb is. Hanssen a középkort lehelő, ódon meseházak között le, az Oms irányába vette útját. Mindenütt a napos oldalon ment, hogy szemmel tarthassa szerzeményét, és neki is alkalmat adjon az összeszokásra. Az árnyék rendkívül tanulékonynak bizonyult, néhány perc múlva már hibátlan szinkronban lépkedett gazdájával, mi több, oda sem kellett többé figyelnie, hogy együtt mozogjon vele. Ha Hanssen pipájához nyúlt, ő is szájához emelte kezét, noha pipája nem volt; ha lehajolt, hűségesen velehajolt, már-már a testtartása is tökéletesen a fizikuséhoz idomult. Csak persze a kontúrja ... az bizony mindvégig a régi, schlemihli maradt.

Így érkeztek tehát az Oms-parti ligetbe. A fizikus kissé beljebb, a lombba-virágba borult fák mögött egy napfényes padra akart leülni, hogy zavartalanul babrálhasson játékszerével. Ehhez azonban a

gimnáziumkert mellett is el kellett haladnia. Amint a kiözönlő srácok észrevették lába mellett a második, szerfelett képtelen és illetlen árnyékot, valószínűs kis ribillió kerekedett. Tiszteletlenül körülvettek, faggatták, bámulták, megjegyzésekkel árasztották el, sőt végül már csúfolták és molesztálták is, akár a falu bolondját, s csak a legerélyesebb fellépéssel sikerült tőlük megszabadulnia. Ez váratlan fejlemény volt; Hanssen azt sem tudta, hová legyen ámulatában. Sarkon fordult, s ezúttal már az árnyékos oldalon, mindenütt gondosan a fal mellé húzódva, visszatért a városba. Knobbe postafőnökökhez sietett, ahol Paul nénye, a melegen sugárzó, remekbe szabott Lieselotte várta. Nehány nap előtt kölcsönösen megvallották rokonszenvüket, s úgyszólván jegyeseknek számítottak már. Hanssen aggódva, de egyúttal diadalittasan lépett a szőke hajkoronás, kék halásznadrágos ifjú hölgy elé, kezét csókolt, és furfangos mosoly kíséretében a következőket mondta:

— Drága Lotti, meglepetést tartogatok magának. Engedje meg, hogy bemutassam és figyelmébe ajánljam legkedvesebb barátomat, akiről az elmúlt napokban annyi szépet meséltem már. — Ezzel hatásvadászóan lemutatott lába mellé, a futószőnyegre. Amint Hanssen árnyéka mellett megpillantotta Schlemihl árnyékát, Lieselotte szeme ijesztő kerekre tágult.

— De Hans — sikkantott fel —, csak nem akarja behozni?!

— Mi egyebet tennék? — ütődött meg a fiatalember.

— Hagyja talán az előszobában, akassza fel a fogastra, mit bánom én.

— Ugyan, Lotti, pár percre igazán elviselhetné — hervadt le Hanssen játékos kedve.

— Nem, nem, Hans, bocsásson meg, irtózom tőle. Mit kezdjek én magával, míg ő is jelen van?

A fizikus erre a gondolatra szintén zavarba jött. Letekintett az árnyékra, amely hűségesen követte mozdulatait, melléje guggolt, és megszólította,

— Nézze, barátom — mondotta —, a hölgy úgy látszik egyelőre idegenkedik öntől. Nem szabad megsértődnie, hisz jól tudja magáról, mennyire szokatlan jelenség. Megkérném, ha nincs terhére, maradjon kint, az előszobában, míg néhány bizalmas szót váltok vele. Erősen hiszem, hogy hamarosan sikerül összebarátkozniok.

Az árnyék azonban semmi jelét sem adta, hogy megérti szónoklatát.

— No, mi lesz? — türelmetlenkedett a fizikus Lieselotte fokozódó rémülete láttán. — Arra kértem, váljon le rólam néhány percre. Remélem, nem kértem lehetlent.

Az árnyék meg sem moccan. Ott guggolt a guggoló fizikus s annak guggoló árnyéka mellett, sötéten, rendületlenül.

— Vigye ki, vigye ki gyorsan, meg ne lássam többé vele — kiáltotta ekkor Lieselotte, és beszaladt a szobájába.

Hanssen újra kijött a sodrából. Megengedje, hogy ez az idéetlen összeveszejtse kedvesével, esetleg végleg elidegenítse tőle? Felegyenesedett guggoltából, és dühösen rázni kezdte a lábát, előbb az egyiket, azután a másikat, ugrált és toporzékolt, hogy lerúgja magáról, de persze hiába. Akkor Lieselotte után szaladt, kétségbeesetten dörömbölt ajtaján, azt kiabálta, hogy függönyözzék el az ablakot, mert ettől az árnyék rögtön megszűnik, azonban még csak választ sem kapott. Gyilkolni tudott volna dühében, s csakugyan meg is próbált rátiporni az árnyékra (hátat kellett fordítania a fénynek, hogy sikerüljön), ez azonban könnyedén átpattant a típró lábra, helytállt, és nem tágitott.

A fizikus teljesen esztét veszítve rohant ki a házból. Hazaszáguldott szállodájába; egész éjszaka az ár-

nyékkal foglalkozott, megpróbált a lelkére beszélni, ez azonban annyira visszazokott a szolgasorba, hogy csakis a mozdulatainak engedelmeskedett — szavait meg sem értette már. Hanssen a haját tépte dühében, s végül inkább villanyt oltott, hogy ne is lássa. Másnap taxival vitette magát Knobbéékhoz, mégpedig kora délelőtt, amikor utcájukba még nem sütött be a nap. Csengetésére a cselédlány jött elő, udvariasan megkérte, hogy fáradjon kissé odébb, a fényre, s amikor meggyőződött, hogy talpából csakugyan (és még mindig) két árnyék nő ki, sajnálattal közölte, hogy Lieselotte kisasszony nincs odahaza.

Visszahajtatott a szállodába, okosan és szívhezszólóan írt neki, s még aznap választ kapott levelére. Nem Lotti, hanem az apja, Knobbe postafőnök írta; részvevő soraiból a fizikus elszörnyedve olvasta ki, hogy „kétárnyékú emberre már csak társadalmi szempontból sem bízhatja lánya jövőjét, s amíg meg nem szabadul az egyiktől — jól tudja, melyiktől —, legnagyobb sajnálatára nem fogadhatják látogatását”.

Újból megpróbált szót érteni az árnyékkal, az azonban tette magát, hogy semmit sem lát, semmit sem hall, szemmel láthatóan jól érezte magát, s továbbra is örjítő szinkronban mozgott fogadott gazdájával. Hanssen nagy nehezen megadta magát. Összecsomagolt, s még aznap visszautazott Brémába. Elsőosztályú jegyet váltott, és fülkéje ablakát gondosan befüggönyözte. Útközben eltöprengett, mit véthetett ő, hogy ennyire megutálták, s noha pár nappal ezelőtt maga magyarázta még az árnyéknak az ellenszenv okát, most, mihelyt őróla volt szó, egyáltalában nem értette már. Ahogy Schlemihl Pétert utálták, amért nem volt árnyéka, éppúgy utálták őt is, amiért két árnyéka volt, mert csakis azt túriks meg, ami normális, közönséges és hozzájuk hasonló. Átdübörgött a vonat a Weser hídján, s a

különös kalandjában lesoványodott fizikus Brémába érkezett.

Munkatársainak lelkes érdeklődése, amelyet iránta és vendégárnyéka iránt tanúsítottak, eleinte megvigasztalta. A maga részéről már régen tisztában volt ugyan, hogy semmi olyasmiről nincs itt szó, ami természettudományosan megmagyarázható, s lényegét tekintve amolyan mitikus tréfa az egész, kollégái azonban más véleményen voltak. Egymást érték a munkaülések, viták és műszeres vizsgálatok, melyekben az egész kutatóintézet részt vett, de amelyek hetek múltán sem vezettek eredményre.

Hanssen Brémában hovatovább kísérleti nyúllá alacsonyodott, amelyet kíméletlenül cipelnek laboratóriumról laboratóriumra. Baráti köre elhidegült tőle, meghívásokat egyre ritkábban, végül egyáltalán nem kapott, házigazdája felmondta lakásbérletét, az utcára csakis borús időben merészkedett ki. Ráadásul a kémelhárító szervek is érdeklődni kezdtek iránta. Kisült, hogy már annak idején ezek a szervek sugalmazták markhorsti küldetését, ezek biztosították kiszállásának anyagi alapját is, most pedig benyújtották a számlát — kíváncsiak voltak az eredményre. Minthogy eredetileg idegen kémet gyanítottak az árnyékban, most, hogy Hanssenhez szegődött, kissé az volt a látszat, mintha lepaktált volna vele és beszervezte volna őt. Egyre gyakrabban, utóbb már naponta citálgatták a parancsnokságra, keresztkérdéseket tettek fel neki, faggatták, fenyegették — pokollá tették az életét. Amit mondani tudott, az természetesen üres (és ráadásul ügyetlen) kibúvónak hangzott — ezt maga is belátta. Szerencsétlen fizikus azon kapta magát, hogy szerelmese elhagyta, barátai kerülnek, a hatalom üldözi, s ami a legrosszabb: maga sem hisz már önmagának.

Végül elhatározta, hogy megszökik. Szándéka azonban kitudódott, és letartóztatták. Egy meglehetősen kényelmes, csakhogy túlvilágított cellában

helyezték el, nehogy elsinkófálhassa bizonyító erejű árnyékait. Ott üldögélt naphosszat álmatlanul az éles reflektorfényben, nem csoda, ha idegei végleg felmondták a szolgálatot. Egyre gyakrabban sírt, és árnyékai hűségesen vele sírtak. Egyszer aztán, egy különösen durva vallatás során, amikor a nyomozók már tettelegességre vetemedtek, árnyékunk megszánta őt. Mozgásának szinkronja megbomlott, kézzel-lábbal hadonászott, hogy kifejezze tiltakozását, Hanssent azonban, a küszöbön álló vallomás reményében, csak annál jobban püfölték. Hogy elrémítse őket, ringlis-pílként széleseben kezdett keringeni gazdája lába körül. Minthogy ez sem használt, egyszerűen levált a talpáról, és kicsusszant az ablakon. Megpróbálták üldözni, de a legközelebbi utcasarkon nyoma veszett.

Az árnyék tehát megint magára maradt. Jártában-keltében boldogítóan ízlelte meg újra az önállóság és szabadság ismerős ízeit, helyzete azonban — mindent összevéve — tarthatatlan volt. Markhorstban is üldözték, ez igaz, de most már országos hajsza indult ellene! Jó ideig a városon kívül, a tengerparton húzta meg magát egy bokor alatt, itt élte idillien nyugalmas, de egyúttal rendkívül egyhangú remeteéletét. Sokat gondolkozott, mi lehetett az oka vállalkozásuk kudarcának, s arra a következtetésre jutott, hogy a hibát akkor követték el, amikor ő a fizikus igazi árnyékához képest bizonyos szögben helyezkedett el. Így persze azonnal felismerhették a kettősséget, s könnyen elbánhattak szerencsétlen barátjával. Ellenben ha egyszer úgy csatlakozhatnék valakihez, hogy pontosan fedje annak árnyékát, akkor az embereknek sokkal nehezebb dolguk lenne.

Egyre gyakrabban jutott eszébe Lieselotte is — Lieselotte árnyéka és maga a lány —, akit csak egyszer látott ugyan, de ez bőségesen elgendő volt, hogy soha többé ne felejtse.

A sivatag-sivár, homoki magányérzet, a lány fel-felmerülő emléke meg az, hogy egyre gyakrabban

töprengett a csatlakozás célszerű módozatain — mindez már eléggé érzékelteti, mennyire kiábrándult kezdetben oly nagyra tartott önállóságából. Amikor azonban ráadásul beköszöntött a strandidő, s a parton megjelentek a fürdőzők csaknem vagy teljesen csupasz árnyékaikkal, amikor felfedezték őt, és sikongva utánvetették magukat, annyira, hogy végül a tengeréből fenekére kellett előlük menekülnie, amikor mindez bekövetkezett, végleg elege volt belőle. Felkerekedett tehát, s egy hajnalon, napkelte után (de még a forgalom megindulása előtt), begyalogolt a vasútállomásra. Kiválasztotta a markhorsti személyt, felkúszott rá, és kényelmesen végigheveredett a postavagon tetején. Markhorstban azonban esős idő járt, az érkezést kénytelen-kelletlen átaludta. Másfél napig utazgatott még fel-alá az Oms és Weser között, míg végre-valahára sikerült megérkeznie.

Azt, hogy miért utazik vissza éppen Markhorstba, megpróbáltatásai színhelyére, nem tisztázta még magában. Lénye legmélyén természetesen nagyon jól tudta, miért (Lieselottéhoz akart csatlakozni), de hogy csakugyan rászánja-e magát, ezt a kérdést egyelőre függőben hagyta. Sietségén tehát, amellyel megérkezése után rögtön Knobbe postafőnökekhez igyekezett, maga is elcsodálkozott. Ment. mert mennie kellett, ment, mintha régóta kigondolt terv szerint cselekednék, s valóban volt is ilyen terve, noha mindeddig maga előtt sem merte bevallani.

Úgy tervezte öntudatlanul, hogy titkos rabszolgája lesz a lánynak: feltapad a talpára anélkül, hogy ez tudna róla, sőt anélkül, hogy valaha észrevenné.

Szerencsétlen, önáltató terv, boldogtalan, balkezes árnyék! Látszat szerint merő önmegtagadásból tervezte így, valójában természetesen azért, hogy kész tények elé állíthassa a lányt, aki jószántából sohasem egyeznék bele csatlakozásába. Igen, az egész lelki akrobatika, amellyel utazása célját elködösítet-

te, arra szolgált, hogy legalább a maga számára tapintatta minősítse át a legotrombább erőszakot, amelyet árnyék valaha elkövetett. Ment tehát, lopakodott az ismerős utcákon, s elégedetten konstataálta, hogy egyelőre senki sem fedezte fel. A Knobbe-ház előtt alapos terepszemlét tartott, majd egy falmélyedésbe húzódott, közel a kijáráthoz, sárgán virágzó dáliaák mögé. Mintegy másfél órát állt itt lesben. Láta a postafőnököt, aki rendes esti kvaterkázásra indult Bergmann tanácsosékhoz; látta Pault mankójával araszolva hazaérkezni gyógytornaórájáról; látta a cselédet friss újságért szaladni — csak Lieselottét nem látta sehol. Már attól tartott, hogy elutazott a városból (s már ő maga is szunyókálni kezdett az alkonyatban), amikor végre-valahára mégiscsak megjelent. Egy barna arcú, olaszos megjelenésű, igen szép és daliás fiatalember társaságában lépett ki a kapun, karon fogta, és bizalmasan csevegve a belváros felé indult vele. Árnyékunk torkát váratlan keserűség szorította el. Ha eddig tán nem is volt biztos abban, hogy végrehajtja titkos szándékát, most, a felizzó féltékenység hatása alatt szempillantás alatt döntött: a párocska után rugaszkodott, és hátulról óvatosan, orvul a gyanútlan Lieselottére varrta magát. Úgy igyekezett talpához tapadni, hogy mindenütt pontosan fedje valódi árnyékát, s mert férfi létére természetesebb volt Lottinál, ez csakugyan sikerült is. Együtt ment vele moziba, majd haza a moziból, a kivilágított főutca kaotikusan cikázó árnyai között, s végül aludni is együtt aludt vele.

Önáltató feltevése, hogy észrevétlenül húzódhat meg választottja lábainál, aznap este, sőt másnap délelőtt is igazolódni látszott. Új gazdája mozi után mindjárt lefeküdt, délelőtt pedig szobája hűvösében heverészett. Délután azonban fürödni ment az Oms partjára (természetesen megint udvarlójával, Massimóval), s ekkor már elkerülhetetlenül kitört a botrány. Lieselotte szerencsétlenségére a markhorsti

strandra gyönyörű, árnyas ligeten át vezet az út. sőt a kabinsort is a park természetes, öreg gesztenyefái alatt helyezték el. A lány tehát, még ha odafigyel, sem vehette volna észre kellemetlen függelékét. Gondtalanul vonult be a kabinba, felvette apró, épp csak megbocsátható fürdőruháját (igazán pompás, igazán szobor-szép volt benne), és kiszaladt a homokban heverő napozók közé.

A hatás leírhatatlan volt.

Szaladt a hibátlan természetű, apró bikinis, fiatal lány a homokon, s egy állig felöltözött, lompos, hórihorgas férfi árnyéka futott vele. A napozók, amint észrevették, sorra felugráltak fektükből, és ordítva és ujjal mutogatva és hangosan röhögve csődültek köréje; némelyik már a vékonyát ölelgette kínjában, annyira nevetett. Ő szegény eleinte nem értette, mit kacagnak rajta, ijedten kapkodott fürdőruhájához, hogy vajon nem azzal történt-e baj. Azután a mutogató ujjak irányát követve hátrafordult, és megpillantotta árnyékát. Rögtön átlátta, miről van szó. Viharos szégyenkezéssel menekült vissza kabinjába, lerogyott a padra, és sírt és zokogott, Massimónak csak soká és csak nagy nehezen sikerült hazavinnie őt.

Ezzel Lieselotte — amint mondani szokás — társadalmilag egyszer s mindenkorra lehetlenné vált. A városban (fennen hangoztatott részvénytulajdonosok mellett) olyan mondások járták, hogy lám csak, alkalmi lovagjai után végre akadt egy hűséges imádója is, aki valóban árnyként követi. Hetekig nem mert kimozdulni szobájából — amelyet ráadásul sűrűn elfüggönyöztek —, s ha olykor széthúzta a függönnyt, hogy reménykedve meggyőződjék, nem tűnt-e el lába mellől a gyalázat, kísérlete mindannyiszor sírógörccsel végződött. Massimo egy ideig kitartott szerencsétlen szerelmese mellett, de az örökös rosszkedv és zokogás végül kedvét szegte, s minthogy időközben az egyetemi év is megkezdődött, vissza-

utazott Bolognába. Kezdetben sűrűn érkező látogatói (akiket eléggé hűvösen fogadott, mert szíves érdeklődésük mögött kárörvendő kíváncsiságot sejtett) apránként szintén elmaradoztak. Egyedül maradt, örökös szobafogságban, övéi szégyenére, és sírt és rítt, annyira, hogy a család másik szégyene, a sánta és púpos Paul egy ízben már így vigasztalta:

— Hagyd el, Lotti, ne búsulj. El sem hiszed, milyen boldog lennék, ha ilyen talpig egészséges árnyék követne!

Ezt a mondását árnyékunk rendkívül kedvesnek találta, és jól megjegyezte. Sajnálta már kedvesét a szerencsétlenség miatt, amit a fejére idézett, de képtelen volt elszakadni tőle, mert igen jó dolga volt mellette, s főleg mert fogalma sem volt, mit kezdjen magával azután. Ott lődörgött a lány körül, többnyire hibernálva a félhomály miatt, de mégis csak nyugodtan, mégiscsak meghitt közelségben.

Lotti szegény kínjában végül azt találta ki, hogy megpróbál hasonlónak válni árnyékához. Olyan ruhákat varratott, úgy fésülte a haját, hogy vendégárnyékról bárki azt hihesse, ő maga veti. Ezentúl tehát talpalós pantallóban, gérokk szabású kabátkában, csipkekézélővel járt, s elmerészkedett társaságba is. Régi barátai tüntető szívélyességgel fogadták, hanem azt mégsem tudták megállni, hogy folyton-folyvást árnyékára ne sandítsanak: mikor bomlik meg összhangjuk, mikor derül ki a turpisság. Olykor bizony kiderült. Ha Lotti profilba fordult a fénynek, Schlemihl falra vetődő krumpliorra leküzdhetetlen kuncozásra ingerelte őket. Egy ízben pedig az történt, hogy tánc közben (istenem, milyen kínosan kérték táncra!), tánc közben tehát lebomlott Lieselotte süvegszerűen feltornyozott frizurája, amitől árnyékunk kalapja egyszerre ellenállhatatlanul nevetségessé vált. Lotti zokogva kapkodta össze a holmiját, s Bergmann tanácsos részvevő kíséretében, főveszetten menekült haza.

Nem, itt már valóban semmi sem segített; a remekbe szabott leányzó élete végleg zátonyra látszott futni. Lázadozva töprengett, mit véthetett ő, hogy ekkora nyomorúság szakadt rá, mért irtóznak tőle az emberek, hiszen tudják, hogy semmiről sem tehet, éppoly tiszta és ártatlan, mint azelőtt. A magyarázat nyilvánvaló volt: ahogy Schlemihl Pétertől irtóztak, amiért nem volt árnyéka, éppúgy irtóztak tőle is, amiért nő léte ré árnyéka volt.

Ez azonban egyáltalán nem kárpótolta szegény Lottit elsikkadó életéért. Árnyékunk aggódva figyelte meg, hogy álmatlanságára hivatkozva naponta altatót kér, de sohasem veszi be, hanem éjjeliszekrényé fiókjába gyűjti a tablettákat. Ennek nem lesz jó vége — gondolta —, túlságosan messzire mentünk, végül még jóvátehetetlen események következhetnek be. De hát mit tegyen? Eszébe jutott Paul kedves mondása a boldogságról, amelyet egy egészséges árnyék jelentene neki, és sorsdöntő lépésre szánta el magát. Egy őszi este, amikor Lieselotte kettesben teázott öccsével, és szokása szerint csendesen sírdogált, nem sírt többé vele, mint máskor, hanem észrevétlenül levált róla, s az állólámpa fényében üldögélő Paul lábához tapadt.

A változást kis idő múltán Paul vette észre. Megbűvölten meredt néniének árnyékára, az eredeti, szép vonalú, nőies árnyékra a falon, és sírva és kacagva kiáltott fel:

— Nézd csak, Lotti, nézd csak! Oda nézz, a falra, nem látod? Az árnyékod, az árnyékod, az igazi árnyékod, Lottikám!

Lotti leírhatatlan öröme és megkönnyebbülése csak akkor keseredett meg, amikor rájött, hogy az árnyék ezúttal amúgy is szerencsétlen kisöccséhez csatlakozott. Knobbe postafőnök megsemmisülten fogadta az újabb szerencsétlenség hírért, s elülről-hátulról megszemlélve kisfiát, csak ennyit jegyzett meg:

— Úgy tetszett istennek, kedveseim, hogy ennek a pokolbeli árnyéknak képében látogasson meg minket. Nem értjük őt, és nem vitatkozhatunk vele; fogadjuk alázattal határozatát.

Az árnyék tehát lemondott kedveséről. Érzelmei ellenére, merő részvétből és aggodalomból mondott le róla — ezt mindenesetre javára kell írunk. Jó szándékára vall továbbá, hogy ezúttal férfinemű (legalábbis férfire menendő) emberhez tapadt, mint-hogy belátta: Lieselottét éppen férfiasságával tette tönkre. Sőt az is kétségtelen, hogy új gazdájához annak kifejezett kívánságára, mintegy segíteni akarásból csatlakozott — legalábbis ezzel áltathatta magát. Mert valójában természetesen régóta sejtette, hogy bárkihez szegődik, csak bajt és romlást hoz reá, s azt is tudnia kellett, hogy Paul merőben más értelemben kívánt magának egészséges árnyékot, mint ahogy kívánságát teljesítheti. Mindezt tudta és sejtette — hogyan merészelt mégis ráakaszkodni, erről már lelkiismeretével kellett elszámolnia. Örlődött is, vívódott keservesen, miközben persze tökéletes szinkronban követte a nyomorék gyerek mozgulatait. Megint úgy helyezkedett el, hogy pontosan fedje tulajdonosa eredeti árnyékát, ami ezúttal sem járt nehézséggel, hisz a gyermekhez képest valóságos óriás volt. Ott lépkedett tehát peckesen és daliásan a görnyedten sántikáló fiúcska mellett, s épp csak a mankó árnyékát nem tudta mindig eltakarni — az bizony át-átbökött makkegészséges körvonalain.

Hanssen és Lieselotte tragédiája gyorsan és ferge-tegesen zajlott le; Paul csak fokozatosan pusztult bele útítársába. Talán azért történt így, mert őneki, a nyomoréknak, bőven volt már alkalma megszokni a szenvedést. Amúgy is annyit csúfolták és bántották, üldözték és molesztálták társai, a gyermekek (akiknél kedvesebb, de kegyetlenebb fajzat nincs a világon), hogy ez az újabb ok alig növelhette kitaszítottágát. Hónapokig eljárta még gyógytornaórákra,

s akárcsak nényében annak idején, benne is megfogant a remény: hátha sikerül hozzáidomulnia, illetve hát hozzánövekednie árnyékához. Azonban neki sem sikerült. Az iskolából lassanként kimaradt; rábeszélésre, sőt fenyegetésre sem volt többé hajlandó kitenni magát a tízpercek borzalmainak. Knobbéék tehát házitánítót fogadtak. Ennek véleménye szerint „a gyermek intelligenciája lenyűgöző — életkorát messze meghaladó kérdések foglalkoztatják”. Egy ízben például, irodalomórán, amikor éppen Adalbert von Chamisso került szóba, kifejtette tanítójának a gondolatot (amellyel elbeszélésünk folyamán többször is találkoztunk már), hogy tudniillik ő nagyon jól megérti az embereket. Ahogy Schlemihl Pétert kitalálták, amiért nem volt árnyéka, éppúgy tiszítják ki őt is, amiért nyomorék fiúcska léte re egészséges férfiarényéka van. A gondolat oly velős és frappáns, annyira sorsfirtató volt, hogy a házitánító elfordulva könnyezte meg.

Így élt Paul hosszú hónapokig, látszólag megbékélten, jó barátságban egészséges és daliás, bár kétségkívül illetlen árnyékával. Belső szilárdsága azonban övéinek áldozatos támogatása ellenére is mindinkább fellazult.

— Tudod, Lotti — mondta egy ízben nényének, aki naponta bejárt hozzá teázni az elsötétített gyermekszobába —, tudod, én igazán örülök, hogy átvehettem tőled a bajt. Az én sorsomon már úgysem ront sokat, s talán ez az a küldetés, amiért megszülettem. De néha már azt kívánom, inkább meg se születtem volna.

Döbbenetes szavak egy tizenkét éves fiúcska szájából! Ráadásul odakint, a gyermekek között az az ostoba szóbeszéd terjedt el, hogy szerencsétlen pajtásuk az ördöggel cimborál. Eladta a lelkét, bizonygatták, csak hogy egészséges árnyéka legyen. Persze ezt senki sem gondolta komolyan, Paul azonban,

amint szemébe vágták, sírva fakadt, és szokásos gyógytornaóráira sem akart többé eljárni.

Életöszöne lassanként teljesen elsorvadt. Végül, egy kiélezett helyzetben, amikor csakugyan szüksége lett volna rá, kiderült, hogy semmi sem maradt már belőle.

Úgy történt, hogy december elején — talán épp Mikulás napján — szülei rábeszélésére mégiscsak elment a tornaterembe. Kellemetlen, lucskos idő járt, esett az eső, Markhorst utcáin sehol egyetlen suhanc sem mutatkozott. Minthogy ilyen időben az árnyék is eltűnt lába mellől, a gyerek szorongás nélkül vágathatott neki az útnak, s odamenet csakugyan zavartalanul járta meg. Hazajövet azonban kiderült az ég, a nedves utcák csak úgy csillogtak a hirtelen támadt napsütésben. Nem messze a parktól (ugyanattól, amelyben Hanssen és Lieselotte is bajba került), Paulnak át kellett haladnia az Oms hídján. Megállt néhány percre, a korlátnak dőlt, mankóját is a korlátnak támasztotta, elnézte a szürkén párálló s ugyanakkor pikkelyesen csillogó vizet meg a szembe sütő napot, amelyet hetek óta nem látott már, s szinte meg is feledkezett hosszan hátravetülő árnyékaról.

Ekkor érkeztek oda a gyermekek.

A park felől jöttek, nyilván a gimnáziumból; melegbarnán csillogó vadgesztenyéket rugdaltak, s eleinte számba sem vették őt. Nem mondhatjuk tehát, hogy váratlanul lepték meg: Paul már messziről felfigyelt a veszélyre, s bőven lett volna ideje elmenekülni. De valahogy nem volt rá kedve. A víz, az ég, az avar szaga, a váratlan decemberi verőfény — mindez mérhetetlenül fontosabb volt most számára, mint sorsszerűen közeledő ellenségei.

Az első csoport félretekintve haladt el mellette. A másodikban azonban ott jött Fulda, a nagy fejű, ördögi Fulda, aki egyetlen alkalmat sem szalasztott el, hogy vezéri irgalmatlanságát bebizonyítsa.

—Mi az, híres? — támadt rá. — Kibújtál? Hogy mersz kibújni ezzel az árnyékkal a napra?

Paul hallgatott. Valahányszor rátámadtak — s ez bizony gyakran előfordult —, mindig csak állt és hallgatott. Bármit eltűrt, amit tettek vele, sohasem próbált védekezni, de parancsaiknak sem engedelmeskedett, és egyetlen kérdésükre sem válaszolt soha. Egyszerűen ignorálta őket, s ezzel úgy-ahogy sikerült megőriznie belül remegő méltóságát.

A suhancok kiismerték már, s többnyire épp ezen az ürügyön kötöttek belé.

—Hozzád beszélek, hallod-e? — ütötte a vasat Fulda. — Ajánlom, méltóztass válaszolni, amikor kérdeznek. Hogy merészeltél kibújni a napra?

Paul hallgatott.

A suhancok szoroson körülvették, épp csak egy szűk folyosót hagytak előtte szabadon, amerre az árnyéka esett. Azt hitte, ezen a folyosón akarják útjára engedni, tehát hóna alá illesztette mankóját, és megindult rajta.

—Hová mész? — ragadták ki a mankót hóna alól. — Azt hiszed, amért az ördöggel paktálsz, neked most már mindent szabad?

Rászegezték a mankót, mint valami géppisztolyt, s azzal lökdösték vissza a korlát mellé.

— Srácok — javasolta ekkor a bandavezér —, engem túlságosan bosszant már ez az árnyék. Úgy masírozik, úgy sűrög-forog körülötte, mint valami adjutáns. Vegyük el tőle. Éppen ideje, hogy elvegyük.

— Hogy gondolod? — kérdezték vigyorgó alattvalói.

— Hát lehúzzuk a cipőjével.

Óriási, nyerítő röhej jutalmazta szellemességét, s azonnal ráparancsoltak Paulra, hogy vesse le a cipőjét. Neki persze eszébe sem jutott engedelmeskedni, hisz jóformán azt sem értette, mit kívánnak. Némán állt, háttal a hídkorlátnak dőlve, szeme ke-

rekre tágult, hibátlan metszésű ajka meg-megrándult az izgalomtól.

Akkor a suhancok nekirontottak, hogy erőszakkal húzzák le róla a félcipőt. Egyszerre kapták el mindkét lábát, rángatták, emelgették, Paulnak az volt az érzése, hogy a folyóba akarják dobni. Maga is elcsodálkozott, milyen kevéssé rémíti meg ez a gondolat. Amikor aztán egyik kínzója túlságosan nagyot talált rántani a lábán, hogy a makacskodó cipőt letépje, és Paul csenevész teste mindenestől a levegőbe emelkedett: kis erőfeszítéssel ő maga is megtoldotta még lendületét, s a hídkorláton át hanyatt, hosszan és rémületesen az alatt hömpölygő folyóba zuhant. Nagyot csobbant az Oms, hátára olajosan csillogó gyűrűk verődtek, melyek középpontjában egy levegő-duzzasztott nylonköpeny úszott lefelé. Nem sokáig. A gyűrűzés elült, az esőköpenyt mind beljebb és beljebb szippantotta a mélység, s pár pillanat múlva az Oms éppoly nyugodtan pikkelyezett a váratlan decemberi verőfényben, mint azelőtt.

Az árnyék már a dulakodás elején villámgyorsan levált a gyerek talpáról, hogy elejét vegye megkínzásának. Távozását azonban a pompás hecc hevében senki sem vette észre. Végig kellett néznie, hogyan rángatják és emelgetik szerencsétlen kis gazdáját, hogyan bukik át a korláton és hogyan zuhan véghetetlen zuhanással a folyóba — elmerülni már nem látta, mert iszonyodva takarta el a szemét. Pár percig mozdulatlanul állt a hídon, akárcsak az ijedségbe dermedt suhancok, de aztán sarkon fordult, és árkon-bokron, utcán-háztetőn át, nyargalvást hagyta el a várost.

Ez már végzetes, ez már jóvátehetetlen esemény volt; árnyékunk nem kerülhette el, hogy szembenézzen felelősségével. Baleset — próbálta megnyugtatni magát, miközben lihegve húzódott egy városzéli szalmakazal tövébe —, nyomorúságos véletlen, semmi egyéb. Baleset — de hát akkor is bekövet-

kezett volna, ha ő annak idején nem akaszkodik a gyerekekre? Szó sincs róla, hogy bekövetkezzék! Hát ki ő, miféle vad, miféle rettenetes torzképződmény, hogy bárkihez csatlakozik, csak bajt és szerencsétlenséget hoz reá? Hogy kétségbeejt, szégyenbe és pusztulásba dönt mindenkit, akit megszeret? Bajhozó ő, átokvető, szeretetével pusztulásba taszító — ismerte fel visszavonhatatlanul. Ez a sorsa. Sorsa — nem kívülről rászabottan, véletlenül és történetesen, hanem alkatánál és struktúrájánál fogva. Sorsa, vagyis mivoltának szó szerinti fordítása az események nyelvére. Szabad-e ezek után még ragaszkodnia valakihez? Nem halálos vétek-e áthárítania választottjaira az átkot, amely mivoltából fakad? Mert eddig mindig ez történt: ideiglenes biztonságot minden esetben mások tragédiája árán szerzte meg. Mire kipihente magát és csillapult lihegése, az árnyék tisztába jött azzal, hogy soha többé nem szabad emberhez csatlakoznia.

Mi a teendőm tehát? — töprengett továbbhaladva a lucskos, decemberi mezőn. — Használni nem tudok, ez bebizonyosodott. Eszerint most már csak azal kell törődnöm, hogy ne ártsak legalább. Elmegyek én, elmegyek a hegyekbe, remeteségbe vonulok, és soha többé nem hallanak rólam.

Ebbe a gondolatba aztán belealudt, mert az égre észak felől újból felhők hömpölyögtek, hideg, apró szemű eső szemerkélt, és nemsokára az alkony is leszállt.

Fogadalmát három hosszú évig hűségesen betartotta. Az Alpok északi lejtőjén telepedett meg, irdatlan fenyőerdőben, illetve annak is a lombján, hogy semmiképp se akadhasanak rá. Éjszaka, borús időben dermedten hibernált, de napsütésben is mozdulatlanul feküdt hanyatt a fenyőtűkön, mint valami fakír. Vezeklése teljes és radikális volt. Olyanokat élt meg, hogy egyik éjszaka, aludtában, betemette a havazás, és csak tavasszal olvadt ki jégta-

karója alól. Magánnyal, mozdulatlansággal büntette magát; a legtöbbet és legnehezebbet vállalta — így tengődött három esztendeig.

A harmadik évben azonban nem bírta tovább. Ő, aki eredetileg arra való volt, hogy tartozzék valakihez, akinek életében a magány csak ideiglenes közjáték lehetett, most (és az idők végezetéig) erre a közjátéokra ítéltnek tudta magát. Hiszen ez rosszabb a pokolnál — emlékezett —, ott legalább öntudatlan voltam.

Nem bírta elviselni; fellázadt. Hogy fogadalma lényegét mégse szegje meg, sehol sem telepedett meg, senkihez sem csatlakozott, hanem városról városra járt, mindenütt közfeltűnést, rémületet és zűrzavart keltve. Akadályt egyáltalán nem ismert. Há-lószobák ablakán, kabinetajtókon, országhatárokon könnyedén csusszant át. Ez volt az ő ámokfutása. Ahol megjelent, botrányok, pánikok, tömeghisztériák robbantak ki, s a nemzetközi rendőrség dühös tevékenységbe fogott. Nemegyszer megszorították, sőt fogságba is ejtették, de ő türelmesen kivárta idejét, s az alkalmas pillanatban kámforként illant el. Európa rémének nevezték, és egész Európa a rérne volt. Végül annyira felzúdultak ellene, hogy sehol sem lehetett többé maradása. Mind gyakrabban kényszerült arra, hogy kivonuljon a mezőre, s egy-egy fatetőn, nádason vagy mogyoróbokron pihenje ki magát, olyan helyeken, ahol az árnyak szövevénye amúgy is kibogozhatatlan.

Hamarosan belátta: ez a botránykeltő vándorélet sem elégíti ki. Kalandjai nem igazi kalandok, mert hiányzik belőlük a halandóság kockázata. Elvégre, ha el is fogják, mit tehetnek vele? El nem hurcolhatják, meg nem égethetik — legfeljebb befalazzák. A fal azonban idővel összedől, s ő sértetlenül mászik ki alóla.

A remeteségbe és kalandorságba egyaránt belebukott árnyék előtt mind nyilvánvalóbbá vált, hogy

csak egy jóra való gazda mellett nyugodhat meg. De kit válasszon? Arra gondolt, hogy legádázabb ellenségeihez szegődik, bosszúállásképpen, felmérte azonban, micsoda undorral járna ez a maga számára, s inkább lemondott róla.

Magánya már-már elviselhetetlen volt. Kapkodva kutatott emlékezetében, keresett a világban valakit, aki feloldhatná végzetszerű társtalanságát, rettentés, szorongó egyedüllétét; valakit, bárkit, aki megszánna, s önkéntes áldozatával megváltaná őt. De senkit sem talált. Végül a legszerencsétlenebb, legkegyetlenebb elhatározásra jutott, amire csak juthatott, noha kétségkívül irgalomból fanyalodott rá. Hogy senkinek se ártson s mégis legyen valakié, utolsó kísérletként egy arra csavargó, rendkívül rokonszenves (és szintén magányos) kóbor kutyára varrta magát.

Elképzelhetjük, mi történt ezután! A szerencsétlen, zsemleszínű korcsitúrát, mihelyt észrevették, hogy emberi árnyéka van, kerülni kezdték mint az ördögöt, majd üldözőbe vették, s már harmadnap irgalmatlanul agyonverték Zürich mellett, a szemételepen.

Az árnyék most már végleg nem tudott mihez kezdeni magával. Sem így nem volt jó, sem úgy; nem találta helyét a világon; mindent megunt, mindent megutált. Elérkezett a pillanat, amelyet már a pokolból való szabadulásának másnapján megsejtett. „Ha majd nagyon terhes lesz egyszer a lét — gondolta annak idején —, ha úgy érzem, elég volt és nem bírom tovább ...” — nos, mit is kell akkor tennie? „Felmászom majd egy csúcsra, bevárom a napnyugtát...” — idézte tovább egykori gondolatait, és elhatározta: valóban így tesz.

Hosszan, elmélyülten készült fel a hegymászásra, mint hajdan a Pándavák. Végiggondolta kalandjait, felidézte a társakat, akiket szeretett, mindenekelőtt Schlemihlt, azután Hanssent, Lieselottét, Pault meg

a kutyát; eltűnődött ezen az ő egész, képtelen élet-történetén, amely érzése szerint többet és súlyosabbat jelentett, semhogy értelme megfogalmazható legyen, és torkát egyetemes szájalom szorította el. Sajnálta azokat, akiket szerencsétlenné tett, sajnálta magát, aki véges-végig szerencsétlen volt, mindenkit sajnált, akit valaha zavarba vagy rémületbe ejtett, s akikhez sohasem volt köze — azokat is. És a szájalomban ekképpen megtisztulva megindult fel, a csúcs iránt.

A hegy ott magaslott előtte, derékig erdőben, azon túl csupaszon, legfelül pedig örök hóba öltözötten. A csúcs haván kristályos napsütés sziporkázott, alább áttetsző fátyolfelhő metszette ketté a sziklafalat: mindez megkapóan szép és nagyszerű volt, árnyékunk bizakodva tekintett rá. Ment az erdők lombján, evickélt a bükkösökön, majd a fenyveseken, eltökélten kapaszkodott felfelé a sziklafalon, s így lassanként alul is kitárult előtte a világ. Mély völgyek nyíltak meg szeme előtt, telis-tele fehérén gomolygó köddel, erdős dombok és végeláthatatlan síkságok; városok csillogtak és füstölögtek a távolban; igazán szépnek, igazán nagyszerűnek találta ezt is; kár, hogy őneki sehol sem jutott hely odalent. Ment a magányos árnyék, mászott, kapaszkodott, s a hetedik napon, délután, valóban a csúcsra érkezett.

Itt aztán kitárult előtte a teljes szemhatár. A hegyek kulisszái elsimultak, s alig kivehető rücskökké változtak a földfelületen. Amint lábával a legmagasabb pontra ért, teste azonnal levetült a keleti lejtő havára. Itt nőtt és nyúlt azután tovább, a hanyatló nap állása szerint, rezdületlenül, mintha egy hegy-csúcsra állított kőszobor árnyéka volna. Mozdulatlanul állt; valami éteri, sohasem tapasztalt könnyűséget érzett, néma megnyugvást; semmire sem kellett többé emlékeznie, gondolnia.

Aztán a nap a távolba vesző láthatárig hanyatlott. Az árnyék sok-sok kilométer hosszan feküdt meg a

szomszédos hegyvidéket, áttetsző volt és sejtelmes — jóformán nem is látszott már. Végül a nap becsusszant a láthatár mögé, s az árnyék teljes terjedelmében megvált, úgyszólván elpattant a földtől. Szándéka és eltökélése szerint csakugyan kivetült a semmibe. A semmibe vagy a mindenségbe — mindegy, hogy mondjuk. Valahová a végtelenbe.

(1967)